
MAATSCHAPPELIJKE DIENSTVERLENING

DE ONVEILIGHEIDSBELEVING VAN JONGEREN: NIEUWE INZICHTEN VOOR HET VEILIGHEIDS- DEBAT EN -BELEID

Sinds de jaren zestig vormt de angst voor criminaliteit, of onveiligheidsgevoelens, het onderwerp van wetenschappelijk onderzoek. Zodanig dat er gerust gesproken kan worden van een heuse op zichzelf staande onderzoekstraditie: talrijke studies zijn sindsdien op zoek gegaan naar de verdeling en mogelijke oorzaken van deze onveiligheidsgevoelens onder de bevolking. Althans bij volwassenen. Een analyse van dit onderzoek leert snel dat zeer weinig studies specifiek aandacht hebben voor de onveiligheidsbeleving van kinderen en jongeren. Vanuit deze vaststelling werd een analyse uitgevoerd op de data van de JOP-monitor I, die in 2005-2006 bij 2503 Vlaamse 14- tot 25-jarigen afgenomen werd (voor het volledige artikel, zie Cops, 2009). Deze vragenlijst, die naar de brede leefwereld van de Vlaamse jeugd peilt, bevat een schaal waarin een algemeen onveiligheidsgevoel bevraagd wordt. Een brede vragenlijst zoals de JOP-monitor kent uiteraard zijn beperkingen, maar heeft een veel breder pallet van mogelijke determinanten als grote voordeel. Dit in tegenstelling tot de traditionele slachtofferenquêtes, die de belangrijkste bron van gegevens vormen voor de studie van onveiligheidsgevoelens, maar die slechts een beperkte lijst van achtergrondvariabelen bevatten (Pleysier, 2009).¹

Uit de analyses bleek dat geslacht een belangrijke voorspeller is: meisjes voelen zich onveiliger dan jongens. De invloed van andere sociodemografische variabelen bleef echter beperkt: leeftijd en familiale sociaal-economische status

(ouderlijk opleidingsniveau en arbeidsstatuut) bleken geen invloed te hebben. Wat onderwijs betreft, was er geen verschil tussen jongeren in het ASO, TSO of BSO. Bij de reeds afgestudeerden was er wel een significant verschil: lager opgeleide jongeren voelen zich onveiliger dan hoger opgeleiden. Slachtofferschap leverde ook geen consistente bevindingen op: enkel bij de 14- tot 18-jarigen bleek slachtofferschap van een persoonsdelict (bedreiging en fysiek geweld) samen te hangen met een hoger onveiligheidsgevoel. Opvallend is echter de impact van ouderschap: plegers van delinquent gedrag blijken zich veiliger te voelen dan niet-plegers. Wat de invloed van de ouderlijke variabelen betreft, met name de relatie met vader en moeder en opvolging door ouders, valt vooral de richting van het verband op: hoe beter de relatie met moeder en hoe meer respondenten percipieerden opgevolgd te worden door beide ouders, hoe onveiliger jongeren zich voelen.² Tevens was ook de mediavorkeur van belang: een voorkeur voor meer populaire media (i.t.t. een meer elitaire mediavorkeur) bleek samen te hangen met een hoger onveiligheidsgevoel. Tot slot werd vanuit de 'nieuwe' conceptualisering van onveiligheidsgevoelens de variabele ethnocentrisme opgenomen.³ Ook dit hing sterk samen met het onveiligheidsgevoel: hoe ethnocentrischer, hoe onveiliger men zich voelde.

In wat volgt zal, omwille van de beperkte ruimte als omwille van de 'criminologische' relevantie, één specifieke bevinding uitgediept worden en de implicaties ervan voor het veiligheidsbeleid verder besproken worden.

Rondhangende jongeren en het veiligheidsbeleid

De beperkte kennis over de onveiligheidsbeleving van jongeren impliceert hoegenaamd niet dat zij geen rol spelen in het veiligheidsdebat. Integendeel, vanaf de aanvang krijgen jongeren een centrale plaats toebedeeld in het veilig-

1 Daarnaast wordt in deze bijdrage stilgestaan bij de verschuiving binnen dit onderzoeksdomein van een eerder rationalistische invalshoek (focus op de link tussen slachtofferschap en onveiligheidsgevoelens) naar een bredere, symbolische invulling (het onveiligheidsgevoel als een 'spons' voor bredere, abstracte angsten en onzekerheden, zie o.m. Pleysier, 2009).

2 De relatie met vader bleek niet significant.

3 Dit vanuit de idee dat een ethnocentrische attitude, net als onveiligheidsgevoelens, kan gezien worden als een uiting van een gevoel van onbehagen als gevolg van bredere, maatschappelijke veranderingen

heidsbeleid (Cartuyvels & Hebberecht, 2002). Terwijl aanvankelijk de meeste beleidsaandacht ging naar jeugd delinquentie⁴, is sinds enkele jaren een verbreding naar het fenomeen van rondhangende jongeren en de daarmee gerelateerde overlast vast te stellen. Dergelijke groepjes hebben een sterke (negatieve) impact op de onveiligheidsbeleving bij de rest van de bevolking. Bovendien, zo wordt geargumenteed, is dergelijk gedrag vaak enkel een voorloper van toekomstig delinquent gedrag. De noodzaak aan snel en zichtbaar optreden resulteert vaak in repressieve maatregelen. Ook meer sociaal-preventieve initiatieven die opgezet worden richten zich vooral op 'probleemjongeren', met de bedoeling hen 'bezig te houden' en/of 'van de straat te halen'. Ook deze benadering sluit zich dus impliciet aan bij de probleemgerichte benadering van dit gedrag.

Uit het onderzoek blijkt echter dat een informeel, commercieel vrijetijdspatroon, gekenmerkt door rondhangen met peers en uitgaan met vrienden naar café, fuif of discotheek, significant samenhangt met de onveiligheidsbeleving van jongeren. Hoe meer jongeren een dergelijk patroon rapporteren, hoe veiliger ze zich voelen. Hierbij aansluitend vond Smits (2004) dat hoe uitgebreider het informele netwerk, hoe minder onveilig jongeren zich voelen. Lidmaatschap van een sociale beweging, van jeugdwerk, of een culturele, sport- of hobbyvereniging, en dito vrijetijdsbestedingen bleken echter geen invloed te hebben. Het *formele* sociaal netwerk heeft dus geen effect op de onveiligheidsbeleving van jongeren.⁵ Informele contacten met peers, zonder formeel volwassen toezicht, spelen bij jongeren een belangrijke invloed in de ontwikkeling van een sociale identiteit. Daarnaast vervult het dus tevens een *veiligheidsfunctie*: jongeren gaan in de publieke ruimte 'samentropen' met peers om zich te beschermen tegen gevaren, zowel van andere jongeren als van volwassenen.

Rondhanggedrag en intensief informeel contact bij jongeren fungeert met andere woorden als buffer tegen gevoelens van onveiligheid. Deze vaststelling laat bijgevolg toe de volgende fundamentele contradictie te identificeren: jongeren gaan (deels) uit veiligheidsoverwegingen in groep rondhangen; bij de rest van de bevolking veroorzaakt de confrontatie hiermee echter juist een stijging van gevoelens van onveiligheid en angst. Wat zijn nu de implicaties hiervan voor het integraal veiligheidsbeleid? Hierin vormt de (on)veiligheidsbeleving van de bevolking immers één van de vertrekpunten. De problematisering van openbaar rondhanggedrag door jongeren lijkt echter een voorbeeld van hoe in de praktijk een eenzijdige invalshoek domineert, waarbij de beleving van bepaalde sociale groepen (i.c. die van jongeren) onderbelicht blijft. Wil het veiligheidsbeleid zijn democratisch potentieel ten volle benutten, dan is een integratie van de verschillende opvattingen over en reacties op onveiligheid noodzakelijk. Dit impliceert weliswaar een meer complexe, maar tegelijk ook een meer genuanceerde benadering van de veiligheidsproblematiek. Dit zou recht doen aan de complexiteit en meerlagigheid ervan.

Een noodzakelijke, doch geen voldoende voorwaarde hiervoor is het creëren van een beter inzicht in de onveiligheidsbeleving van jongeren. Dit bezit, zoals we hebben proberen aan te tonen, het potentieel voor een meer evenwichtig veiligheidsdebat en -beleid waarbij bepaalde dominante, maar eenzijdige, veronderstellingen in vraag kunnen worden gesteld en zo nodig aangepast. Verdere stappen die nog ondernomen zullen worden om deze doelstelling te bereiken, zijn bijkomende analyses op de JOP-monitor II en de Veiligheidsmonitor; hierbij aansluitend zullen vervolgens in een kwalitatief luik diepte-interviews bij jongeren afgenomen worden.

Diederik Cops*

4 Dit is uiteraard niets nieuws: jongerencriminaliteit vormt immers één van de rode draden in de criminologische theorievorming én in het criminaliteitsbeleid.

5 Dit doet natuurlijk niets af aan de kwaliteiten van deze initiatieven en organisaties.

* Diederik Cops is als onderzoeker verbonden aan het LINC, K.U.Leuven, diederik.cops@law.kuleuven.be

Referenties

CARTUYVELS, Y. & HEBBERECHT, P. (2002). The Belgian federal security and crime prevention policy in the 1990's. In P. HEBBERECHT & D. DUPREZ (eds.). *The prevention and security policies in Europe* (pp. 15-49). Brussel: Universitaire Pers.

COPS, D. (2009). Onveiligheidsgevoelens van jongeren onderzocht. In N. VETTENBURG, J. DEKLERCK & J. SIONGERS (eds.). *Jongeren binnenstebuiten* (pp. 77-103). Leuven: Acco.

PLEYSIER, S. (2009). *'Angst voor criminaliteit' onderzocht. De brede schemerzone tussen alledaagse realiteit en irrationeel fantoom*. Proefschrift tot het verkrijgen van de graad van doctor in de Criminologische Wetenschappen. Afdeling Strafrecht en Criminologie, Faculteit Rechtsgeleerdheid, K.U.Leuven.

SMITS, W. (2004). *Maatschappelijke participatie van jongeren. Beweging in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, VUB, onderzoeksgroep TOR.

'UIT DE SCHADUW VAN DE DADER', EEN GESPREKSGROEP VOOR SLACHTOFFERS VAN MISDRIJVEN

Inleiding

Slachtoffers van misdrijven blijven vaak achter met heel wat vragen en emoties rond hun slachtofferervaring én rond de dader. Hoe ze omgaan met deze vragen en gevoelens, speelt een belangrijke rol in de verwerking van het gebeuren.

Niet elk slachtoffer vindt zijn weg in het bestaande herstel- en hulpverleningsaanbod. Dit maakt dat deze slachtoffers onvoldoende de kans krijgen om enerzijds te kunnen werken rond hun beleving en verwerking van de feiten, en anderzijds stil te staan bij ouderschap en de eigen dader. Is er bijgevolg geen nood aan een aanbod dat op een andere manier herstelgericht tracht te werken met slachtoffers en van daaruit de verbinding tracht te maken tussen slachtoffers en daders? Deze bijdrage beschrijft een nieuwe manier van werken met slachtoffers van misdrijven, m.n. de gespreksgroep 'Uit de schaduw van de dader', als mogelijk ontbrekend stukje van de herstel- en hulpverleningspuzzel.

Dit groepsaanbod is het resultaat van een samenwerkingsverband tussen Slachtoffer in Beeld (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk), CAW Sonar (dienst Slachtofferhulp Limburg), de (vroegere) herstelconsulent (FOD Justitie) en de beleidsmedewerker (Vlaamse Overheid) van de gevangenis van Hasselt. Met financiële middelen van het Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen en van de Vlaamse Overheid werden in 2008 - 2009 in Hasselt drie gespreksgroepen begeleid waaraan in totaal vijftien mensen hebben deelgenomen.

1. De doelgroep, de werkwijze, de inhoud

Elk rechtstreeks slachtoffer, na(ast)bestaande of getuige van een misdrijf, met al dan niet een bekende of veroordeelde dader kan zich aandienen voor de gespreksgroep 'Uit de schaduw van de dader'.

Via een methodisch en gestructureerd programma wordt er per groep van vier tot zes slachtoffers gewerkt. De voorkeur voor deze groepsbenadering is een bewuste keuze. De weg die mensen samen in groep afleggen, versterkt het individuele proces dat zij doormaken, wat hun kansen op vooruitgang vergroot.

De gespreksgroep is geen loutere praat- of zelfhulpgroep, maar biedt bepaalde thema's aan waar rond op een interactieve, creatieve en ervaringsgerichte manier gewerkt wordt. Hierbij ligt de klemtoon op de eigen ontwikkeling vanuit de krachten van elke deelnemer. Deze vooraf opgestelde thema's worden volgens een bepaalde fasering, gebaseerd op het individuele- en groepsproces, bespreekbaar gemaakt. In een eerste fase van de gespreksgroep staat kennismaking centraal, vervolgens wordt stilgestaan bij ieders beleving en verwerking van de feiten waarna verder gewerkt wordt rond ouderschap en de gedeelde kijk op straffen en het gevangeniswezen. In een laatste fase wordt ieders beeld van de eigen dader bespreekbaar gemaakt, zowel de waargenomen evolutie hierin sinds de feiten als hun verwachtingen en noden hierrond naar de toekomst toe.